

TYSK-POLSKA KRIGETS FÖRHISTORIA

DEN FRANSKE WARSZAWAAMBASSADÖRENS AVSLÖJANDEN

Av fl. lic. BIRGER SWEDENBORG, Stockholm

BLAND de personliga dokumenten till tysk-polska krigets förhistoria kommer den franske diplomaten Léon Noël 1946 publicerade bok »*L'Agression allemande contre la Pologne*»¹ säkert att inta en bemärkt plats. Noël var från maj 1935 till krigsutbrottet september 1939 Frankrikes ambassadör i det land, vars invasion markerade världskonfliktens början, och fick under denna tid ta ställning till flera fundamentala problem rörande Frankrikes utrikespolitik. Han upprätthåller på ett värdigt sätt den franska diplomatiens stolta traditioner. Noël lämnar värdefulla upplysningar om den franska utrikespolitiken, vilka ej återfinnas i Frankrikes 1940 publicerade Gula bok, detta trots att, enligt vad han meddelar i sitt januari—juli 1944 daterade företal, en väska innehållande den värdefullaste delen av hans personliga arkiv, anförtrodd åt en tjänsteman vid Quai d'Orsay, brändes i ångpannan på ett i Girondefloden förankrat fartyg under de hektiska timmar, som följde ikraftträdandet av det tysk-franska vapenstillståndet juni 1940. Han hoppas dock, att hans bok skall bidra till att belysa en av de mest dramatiska — och mest trista — perioderna av Frankrikes historia. Själv hade han icke tänkt publicera sin bok förrän om flera år, men de talrika publikationer, som på senaste tiden sett dagens ljus både inom och utom Frankrike, och vilka enligt honom alltför ofta vanställt sanningen, ha förmått honom att redan nu framlägga sitt vittnesbörd och ta sitt ansvar. För detta har världen all anledning att vara honom tacksam.

Noël anlände till Warszawa i slutet av maj 1935 kort efter Pilsudskis död. Han betecknar Pilsudski som en av dessa sällsynta personligheter, vilkas fosterlands öden skulle gestalta sig annorlunda, om de ej levat. Det var emellertid en olycka för Polen, att Pilsudski vid sitt definitiva makttillträde 1926 redan var fysiskt försvagad. Om han varit yngre, och fått leva ännu några år, tror Noël, att han med sin realistiska blick kommit att bespara Polen många tragiska misstag.

¹ Léon Noël, *L'Agression allemande contre la Pologne*. Une ambassade à Varsovie 1935—1939. Flammarion Paris 1946.

Pilsudskis inflytelserikaste, markantaste och samtidigt mest omstridde medarbetare var överste Josef Beck, som från hösten 1932 enväldigt ledde Polens utrikespolitik. Noël anser, att Beck haft förutsättningar att bli en stor statsman. Men som så många av sina samtida, särskilt åtskilliga nazistiska och fascistiska chefer, vilka vid unga år nått maktens tinnar, underskattade Beck erfarenhetens betydelse och trodde att allt, som inträffat i tiden före honom, var betydelselöst. Becks självförtroende kom honom att anse sig ofelbar. Han kände sig som Pilsudskis rätte arvtagare och förväxlade dennes idéer med sina egna. Som sitt personliga verk betraktade Beck den tysk-polska nonagressionspakten 26 januari 1934, genom vilken han trodde Danzig och Korridoren tryggade för 10 år framåt. Mot Ryssland hyste Beck en utpräglad misstro och underskattade dess styrka. Själv betecknade Beck sin politik som »oberoende»: han ville ej engagera Polen i ett block vare sig mot Tyskland eller Ryssland. Denna politik betecknar Noël som en chimär, ty den var blott möjlig, så länge Polens båda grannar samtidigt voro försvagade. Härtill kom, att Polen på grund av Vilnakonflikten sedan 1920 ej upprätthöll några diplomatiska förbindelser med Lithauen och att dess förhållande till Tjeckoslovakien var dåligt med anledning av Teschenfrågan. Redan 1935 lät Becks politik därför ana de största olyckor för Polen.

I en historisk återblick på de fransk-polska förbindelserna framhåller Noël, att strävandet efter en allians med Polen länge varit en konstant faktor i fransk utrikespolitik. 19 februari 1921 ingick Frankrike ett alliansavtal med det återuppståndna Polen, 21 februari följt av en militärkonvention. I samband med Locarnoavtalet avslöts 16 oktober 1925 en ömsesidig fransk-polsk biståndspakt. Frankrikes allians med Polen kunde därför med skäl betecknas som en allians »à la vie et à la mort». I november 1938, efter Münchenkonferensen, fick Noël veta, att marskalk Foch 1921 motsatte sig ingäendet av en fransk militärkonvention med Polen, ett land som då varken ägde gränser, regering eller armé. Kabinettet Briand satte sig emellertid över Fochs invändningar. För sin del anser Noël, att Frankrike var bundet vid Polen med alltför starka band och citerar Richelieus politiska testamente: »Les Rois doivent bien prendre garde aux traités qu'ils font, mais quand ils sont faits, ils doivent les observer avec religion.» Fram till Pilsudskis statskupp 1926 voro de fransk-polska förbindelserna tillfredsställande, men därefter och särskilt efter Becks makt tillträde 1932 inträdde en påtaglig försämring. Noël betecknar Becks politik som närmast antifransk. I fråga om N. F. och den kollektiva säkerheten inspirerades den polska politiken av motsatta principer mot den franska. Härtill kom motsättningen mellan Polen och Frankrikes allierade Tjeckoslovakien, en faktor som Noël tillmäter en väsentlig betydelse vid sammanbrottet för Versaillesfredens Europa. De besök, som åren 1934 och 1935 avlades i Warszawa av utrikesminister Barthou, general Debeney och konseljpresident Laval, medförde inga påtagliga resultat. Efter sin ankomst till Polen lyckades Noël få till stånd en viss förbättring i den fransk-polska atmosfären. Förbindelserna mellan de båda ländernas generalstabar återupp-

togos, och ett besök av general Smigly-Rydz i Frankrike förbereddes. Men så kom våren 1936 den tyska Rhenlandskuppen och förändrade läget.

Den tyska inmarschen i Rhenlandet 7 mars 1936 betecknar Noël som vändpunkten i mellankrigstidens historia. Denna uppfattning delas av sådana omdömesgilla neutrala bedömare som den kände danske publicisten Nic Blædel och dåvarande svenske Berlinministern af Wirsén. Hitlers steg kom ej oväntat för Frankrike. I ett personligt brev till en av Quai d'Orsays högre tjänstemän hade Noël föreslagit, att Frankrike, om det ämnade förbli passivt, skulle förhandla med Tyskland, så att det efteråt kunde hävda, att intet skett mot dess vilja; vore det åter berett att använda våld, borde det på förhand underrätta Tyskland härom, i vilket fall Noël tror att detta avstått från sina planer. I februari 1936 underrättade emellertid Quai d'Orsay sina sändebud i utlandet, att Frankrike vid en tysk inmarsch i Rhenlandet ämnade nöja sig med att vädja till N. F. 7 mars kl. 5 em. infann sig Noël på Becks kallelse hos denne. Noël hade en stark känsla för ögonblickets historiska betydelse. »Cette fois, c'est grave», föllo Becks ord. Han förklarade att Polen vore berett att tillfullo uppfylla sina fördragsförpliktelser mot Frankrike. På eftermiddagen samma dag hölls ett kabinettsmöte i Paris. Konseljpresident Albert Sarraut och utrikesminister Flandin visade sig därvid benägna att tillgripa en militär aktion. Men redan dagen därpå ändrades läget. Vid ett nytt kabinettsmöte visade sig de tre försvarsministrarna och general Gamelin obenägna för kraftåtgärder. Pressen och från 10 mars även parlamentet intogo samma ståndpunkt. Härmed hade Hitler vunnit spelet, ty en fransk ripost hade måst vara ögonblicklig. Noël beklagar att Frankrike vid detta tillfälle saknade en statsman, som förstod general de Gaulle's ord att »L'histoire d'une guerre commence en temps de paix». Han är övertygad om att en fransk militär aktion medfört nazismens fall. I detta avseende företräder emellertid hans Berlinkollega André François-Poncet i sina »*Souvenirs d'une Ambassade à Berlin* (Flammarion Paris 1946) en delvis annan ståndpunkt; François-Poncet anser det sannolikt att följden blivit krig. General Gamelin framhöll, att en militär aktion krävde allmän mobilisering, och en sådan var impopulär inför de förestående kammarvalen. Englands hållning utövade också ett återhållande inflytande i Paris. Hur som helst visade sig snart följderna av Frankrikes passivitet. Belgien återgick till neutralitetspolitiken, Rumänien och Jugoslavien närmade sig Berlin-Romaxeln. I Polen sjönk Frankrikes prestige starkt, medan Hitler avsevärt stärkte sin ställning hos tyska folket.

Då Léon Blums folkfrontsregering våren 1936 kom till makten, sökte den mot förmodan stärka den fransk-polska alliansen. I början av juni kallades Noël till Paris, där han med Blum, utrikesminister Yvon Delbos och försvarsminister Daladier dryftade franska rustningskrediter till Polen. Noël föreslog att två villkor skulle uppställas för dyl.: med hänsyn till faran från luften borde Polen ej uppföra egna rustningsfabriker, och överste Beck, för vilken Frankrike ej hade förtroende, borde avgå som utrikesminister. Delbos godkände Noël's

förslag. Efter återkomsten till Warszawa uppsökte Noël general Smigly-Rydz, som accepterade en inbjudan att komma till Frankrike. Hans resa föregicks oväntat av ett besök av general Gamelin i Polen i mitten av augusti. Noël uppger, att vid detta besök ingen egentlig diskussion förekom om samordningen av de franska och polska arméernas operationer i händelse av krig. Av Gamelins nyligen publicerade memoirer (*Servir. Le Prologue Du Drame*. Librairie Plon Paris 1946) framgår emellertid, att detta är oriktigt. Förklaringen till Noël's misstag på denna punkt ligger i att Gamelin på Smigly-Rydz' uttryckliga önskan behandlade de förda diskussionerna uteslutande som en militär angelägenhet, om vilken han bland civila politiker endast informerade försvarsminister Daladier. I slutet av augusti anlände Smigly-Rydz till Frankrike, där han fick ett entusiastiskt mottagande. Hans resa hade på förhand väckt onda aningar hos Beck, som kort förut låtit återkalla den mångårige polske Paris-ambassadören Chlapowski och ersatt honom med en av sina förtrogna, Moskva-ambassadören Jules Lukasiewicz. Smigly-Rydz' besök resulterade i Rambouilletavtalet, genom vilket Frankrike beviljade Polen rustningskrediter på 2 miljarder francs. Intet av Noël's båda villkor gjordes emellertid till förutsättning för krediten. I stället konsoliderades genom Rambouilletavtalet Becks ställning i Polen. Smigly-Rydz utnämndes till marskalk och fick rang närmast efter president Moscicki, men han fick intet verkligt inflytande på den polska utrikespolitiken.

Österrikes Anschluss 13 mars 1938 väckte stor sensation hos polska folket men stämde helt med Becks förutsägelser och planer. Han insåg att turen nu skulle komma till Tjeckoslovakien men trodde att det skulle krävas lång tid härför. Vad beträffar Noël, kallades han i slutet av mars 1938 jämte Frankrikes övriga sändebud i Central- och Östeuropa av utrikesminister Paul-Boncour till en konferens vid Quai d'Orsay för att rådgöra om bästa sättet för Frankrike att hjälpa Tjeckoslovakien. Med sorg i hjärtat yttrade Noël att »Vous ne pouvez rien, et nous ne pourrions rien pour la Tchecoslovaquie, tant que notre situation sera ce qu'elle est». Som skäl angav han regeringsinstabiliteten, den sociala krisen, flygvapnets svaghet. Då regeringen Daladier kort därpå bildades, framförde han samma åsikter till den nye utrikesministern Georges Bonnet och underströk särskilt, att Frankrikes på den kollektiva säkerheten baserade politik ej svarade mot de internationella realiteterna. På uppdrag av Bonnet och Daladier företog Noël i slutet av april en privat resa till Prag, där han 1932—1935 varit fransk minister. Under hans vistelse i Prag höll Konrad Henlein sitt bekanta Karlsbadstal 24 april. I Prag träffade Noël president Benesj, konseljpresident Hodza och utrikesminister Krofta. De intryck, Noël medförde från Prag, voro mycket mer pessimistiska än han väntat. »Nous allons à la guerre ou à la capitulation», var konklusionen av hans rapport till Bonnet. Noël föreslog, att Frankrike skulle meddela Tjeckoslovakien, att det intill en viss angiven tidpunkt vore berett att uppfylla sina alliansförpliktelser, under vilken tid Prag borde söka uppnå ett avtal med sudettyskarna. Därefter skulle Tjeckoslovakien ej kunna räkna på Frankrike. Men ehuru Bonnet var fast besluten

att undvika krig, upptog han ej Noëls förslag. Han reste med Daladier till London, varifrån de återkommo beslutna att ej meddela Prag, att i deras ögon den fransk-tjeckoslovakiska alliansen ej hade det värde man där tillmätte den. Ännu den 20 september på kvällen trodde man i Prag, att Frankrike skulle stå vid sitt givna ord.

Dagarna kring Münchenkonferensen betecknar Noël som de smärtsammaste han genomlevat före sammanbrottet juni 1940. Särskilt beklämmande var det för honom att se hur Polen trots alla varningar störtade sig rakt ut i avgrunden. I och för sig anser Noël att Frankrike hade goda skäl att undvika krig. Han ansluter sig till genomsnittsfransmannens uppfattning om Münchenavtalet: »On est content, mais on n'est pas fier.» Vad han klandrar är den politik, som ledde till att kabinettet Daladier för att undgå kriget ej hade någon annan utväg än att svika det givna ordet utan att känna någon skam häröver. Noël anser också att de män, som lett Frankrike till det moraliska nederlag utan motstycke München dock innebär, borde avgått, ty Daladier var ej mannen att leda den nödvändiga moraliska pånyttfödelsen. I Polen voro åsikterna om Münchenavtalet delade. Folkets stora massa förnam en vag oro. Beck däremot var belåten, ehuru det harmade honom att han ej kallats till konferensen. Han begagnade Tjeckoslovakiens trångmål till att frånrycka det Teschenområdet. Förgäves hade Noël sökt avstyra detta steg. Under de kritiska septemberdagarna hade han dramatiska samtal med Beck och Smigly-Rydz. Han varnade dem för att efter Tjeckoslovakiens turen skulle komma till Polen och framhöll särskilt för Beck, att Pilsudski, om han levat, ej skulle riskerat att placera Polen i motsatt läger mot dess traditionella allierade Frankrike. Allt var dock fåfängt, ja Becks bryska uppträdande i Teschenfrågan hade så när lett till ett polskt-tjeckiskt krig med överskädliga konsekvenser. Det framgår av Noëls dramatiska skildring, att det endast var genom intervention av honom och franska Pragministern Lacroix, vilka båda handlade utan att avvakta Quai d'Orsays instruktioner, som en fredlig uppgörelse mellan Warszawa och Prag kom till stånd. I Polen hyllades Beck med anledning av Teschenområdets förvärvande. Men innan oktober 1938 gått till ända skulle Tyskland avslöja sina verkliga avsikter mot Polen.

Efter Münchenavtalet höjdes i Frankrike inflytelserika röster för att det skulle helt överge Polen. Noël tog ett märkligt initiativ genom ett långt brev till utrikesminister Bonnet 25 oktober 1938. Han föreslog här, att den fransk-polska alliansen skulle mista sin automatiska karaktär och ersättas av en vänskaps- och konsultationspakt kompletterad med en militärkonvention. Alliansen skulle härigenom få samma karaktär som den fransk-ryska före 1914 och Frankrike i kritiska ögonblick kunna verka modererande på Polen. I början av november avreste Noël till Paris. Här hade han först konfidentiella överläggningar med generalerna Weygand och Gamelin, som båda förklarade sig dela hans uppfattning. Utrikesminister Bonnet anslöt sig efter en lång diskussion också härtill. Det beslöts att Noël efter återkomsten till Warszawa av Bonnet skulle erhålla instruktioner för att med Beck dryfta en revision av de fransk-polska avtalen. Då trots Noëls ivriga

yrkanden de utlovade instruktionerna uteblevo, begav han sig i slutet av januari 1939 åter till Paris. Men nu förklarade Bonnet, att saken måste anstå något. Som främsta skäl angav han den fransk-tyska deklarationen 6 december 1938. I sitt stora kammartal 26 januari 1939 yttrade Bonnet, att Frankrike ämnade vidhålla sina alliansavtal med Polen. Kabinettet Daladier orienterade sig vid denna tid, utan att förbereda Noël härpå, i riktning mot en framtida förstärkning av banden med Polen. Flera olika faktorer medverkade härtill. Bonnet befann sig mellan två eldar. Hans personliga tendenser drevo honom att omfatta tanken på »le repli impérial» (d. v. s. att Frankrike i huvudsak skulle begränsa sina intressen till sitt kolonialvälde), men den starka kritik han utsattes för från alla dem som i honom sågo inkarnationen av Münchenpolitiken avhöll honom härifrån. Härtill kom, att Bonnet hoppades bli konseljpresident, då Daladier vid utgången av president Lebruns mandattid april 1939 väntades efterträda denne. Bonnet trodde sig då kunna genomföra en revision av Frankrikes utrikespolitik i sin anda utan att formellt försvaga alliansen med Polen. Av betydelse var också, att en del av den franska opinionen svängde om i polskvänlig riktning under intryck av den polske Parisambassadören Lukasiewicz' ivriga propaganda-kampanj.

Medan Frankrike sökte fastställa sin politik med avseende å Polen, inträdde den stora vändpunkten i de tysk-polska förbindelserna. 24 oktober 1938 hade Ribbentrop och polske Berlinambassadören Lipski i Berchtesgaden den bekanta överläggning, vid vilken den förre föreslog Danzigs återvändande till Tyskland och anläggandet av en exterritoriell autostrada genom Korridoren. 19 november svarade Polen klart avvisande, och från tysk sida lät man då saken tillsvidare falla, enligt Noël i avsikt att ej för tidigt väcka de polska misstankarna. Det är betecknande för de dåtida fransk-polska förbindelserna, att Beck ej informerade Noël om dessa viktiga tysk-polska diskussioner. Beck behöll sina illusioner med avseende å Tyskland, trots att den polska opinionen instinktivt anände den tyska faran närmade sig Frankrike. På återvägen från en rekreationsresa till Rivieran sammanträffade Beck 5 januari 1939 i Berchtesgaden med Hitler och dagen därpå i München med Ribbentrop. Ehuru Beck bad Ribbentrop framföra till Hitler, att han för första gången efter sina samtal med tyska statsmän kände sig pessimistisk, särskilt i fråga om Danzig, återvände han nöjd till sitt land. 25 januari anlände Ribbentrop på ett 3-dagarsbesök till Warszawa med anledning av 5-årsminnet av den tysk-polska pakten 1934. Det främsta syftet med hans resa torde ha varit att ernå tysk-polsk samverkan mot Ryssland. Trogen sin balanspolitik mellan Tyskland och Ryssland avböjde Beck de tyska inviterna och Ribbentrop lämnade starkt missnöjd den polska huvudstaden. En månad senare anlände italienske utrikesministern greve Ciano dit. Under det samtal Noël hade med honom fick han klart för sig med vilken ringa entusiasm Ciano medverkade i Mussolinis antifranska axelpolitik.

Efter Tjeckoslovariens undergång 15 mars 1939 inträdde den tysk-polska krisen i sitt akuta skede. 21 mars överlämnade Ribbentrop till Lipski förslag om Danzigs inkorporering med Tyskland, anläggande

av en autostrada genom Korridoren och en gemensam tysk-polsk politik mot Ryssland. Samma dag överlämnade Englands Warszawaambassadör sir Howard Kennard till Beck ett memorandum, vari föreslogs att England, Frankrike, Polen och Ryssland skulle bilda en gemensam front mot angrepp i Europa. Detta engelska förslag var ingalunda i Becks smak; han var principiell motståndare till multilaterala avtal, särskilt sådana inkluderande Ryssland. Han lät i stället polske Londonambassadören greve Raczynski 24 mars föreslå lord Halifax en bilateral polsk-engelsk biståndspakt. Något svar härpå hade ej ingått, då Lipski 26 mars till Ribbentrop överlämnade Polens avslag å Tysklands förslag av 21 mars. Härefter var det tydligt, att ett tyskt-polskt krig endast kunde undvikas, om Polen mot förmodan slog till reträtt. 30 mars på kvällen besökte Noël Beck. I vestibulen till dennes ämbetsrum mötte han Kennard, som just kom därifrån. Kennard meddelade Noël, utan att dölja sin rörelse inför den historiska händelse som förbereddes, att England erbjudit Polen sin garanti och att Beck, efter att per telefon ha konfererat med president Moscicki och marskalk Smigly-Rydz, accepterat erbjudandet. Under det samtal Noël därefter hade med Beck märkte han, att det engelska erbjudandet kommit som en överraskning för denne. 31 mars meddelade Chamberlain i underhuset Englands garanti åt Polen och Frankrikes anslutning därtill. Tärningen var kastad. I början av april reste Beck till London, där ett provisoriskt ömsesidigt engelskt-polskt biståndsavtal undertecknades.

Den politik, England och Frankrike inaugurerade genom garantierna till Polen 31 mars 1939, var ej den Noël rekommenderat. Han trodde ej att Hitler härigenom skulle rygga tillbaka för ett krig; å andra sidan ansåg han ej konflikten omedelbart förestående, och denna uppfattning behöll han till slutet av juli. Inom ramen för kabinettet Daladiers politik sökte Noël nu på bästa sätt gagna sitt land. Å ena sidan sökte han förhindra att händelser inträffade, som aktualiserade casus foederis, å den andra handla på sådant sätt att om casus foederis dock inträdde, den fransk-polska alliansen då åstadkom maximal effekt. I förra avseendet gav han i fullt samförstånd med Kennard den polska regeringen oupphörligt råd till moderation. Dessa följdes i stort sett. Noël lovordar den värdighet, den återhållsamhet och det lugn, Polens regering och folk visade ända fram till krigsutbrottet. I senare avseendet framhöll han ständigt för franska regeringen nödvändigheten av att Polen erhöll finansiell hjälp för att kunna köpa krigsmaterial och att planer utarbetades för de franska och polska arméernas samverkan i krig. I mitten av maj gjorde polske krigsministern general Kasprzycki en resa till Paris, där han konfererade med den franska arméns chefer. Resultatet blev ett protokoll, som paraferades av honom och general Gamelin. Utrikesminister Bonnet yrkade emellertid på, att varje nytt militärt avtal borde föregås av avslutandet av ett nytt politiskt avtal, och hans åsikt accepterades av ministerrådet. Då det nya politiska fransk-polska avtalet kom till stånd 4 september, således efter krigsutbrottet, förblev det militära protokollet en död bokstav.

Genom Hitlers stora riksdagstal 28 april, där han uppsade ej blott det tysk-polska fördraget av 1934 utan även det tysk-engelska flottavtalet av 1935, blev det klart, att ej blott Polens existens utan hela Europas öde stodo på spel. Beck replikerade med en exposé inför sejmen 5 maj, som slutade med de patetiska orden, att Polen ej kände begreppet fred till varje pris. Om Becks sinnesstämning vid denna tid skriver Noël, att han ej anser det osannolikt, att denne handlade motvilligt under arméns och allmänna opinionens tryck men tillskriver hans irritation främst den omständigheten, att hans illusioner brustit. Efter 5 maj förekom ingen diplomatisk tysk-polsk kontakt förrän 9 augusti. I juni trädde Danzigfrågan i förgrunden. Vid ett besök, som Noël avlade i Paris vid månadsskiftet juni—juli, fann han, att man där ansåg kriget endast vara en fråga om dagar eller timmar. Själv delade Noël ej denna åsikt. Det falska alarmet i Danzigfrågan i början av juli var emellertid det sista före katastrofen.

I slutet av april 1939 hade England och Frankrike inlett alliansförhandlingar med Ryssland för att komplettera sitt säkerhetssystem i öster. Om dessa förhandlingar skriver Noël, att Västmakterna för att uppnå ett avtal voro beredda att medgiva Ryssland ett dominerande inflytande i Baltikum. En överenskommelse tycktes nära, men 11 juli förklarade Molotov för Västmakternas Moskvaambassadörer, att ingåendet av ett politiskt avtal borde föregås av avslutandet av en militärkonvention. 11 augusti anlände en engelsk-fransk militärdelegation till Moskva. Marskalk Vorosjilov, som presiderade å rysk sida, krävde som villkor för rysk hjälp upplåtande av marinbaser i Estland och rätt för de ryska trupperna att från fiendligheternas början etablera sig i Vilna och Lemberg. Detta visar enligt Noël, att ryssarna ej voro särskilt angelägna om att uppnå ett avtal, ty man visste väl i Moskva, att polackerna aldrig skulle gå med på att släppa in ryssarna ens som bundsförvanter. Noël fick i uppdrag av sin regering att söka övertala Beck under framhållande av riskerna för ett tyskt-ryskt samförstånd. Beck ställde sig emellertid klart avvisande till tanken på rysk hjälp. »C'est un nouveau partage auquel on nous demande de souscrire; si nous devons être partagés, du moins nous nous défendrons», yttrade han till Noël. Förhandlingarna avbrötos därpå de facto. I stället slöt Ryssland som bekant en pakt med Tyskland. 21 augusti på kvällen meddelade Agence Havas' representant i Warszawa per telefon Noël innehållet i en kommuniké från D. N. B., enligt vilken Ribbentrop vore på väg till Moskva för att underteckna en tysk-rysk nonaggressionspakt. Noël uppsökte omedelbart Beck. Denne sökte bevara sitt lugn utan att dölja sin rörelse. »C'est maintenant à Ribbentrop à éprouver la mauvaise foi soviétique», anmärkte Beck liksom för att trösta sig, men han erkände slutligen att en militär entente mellan Polens två stora grannar ej längre föreföll honom osannolik. I realiteten betecknade den tysk-ryska paktens sammanbrottet för Becks politik. Han började att känna detta, ehuru med bevarande av många illusioner.

De sista juliveckorna och augusti månad 1939 erinra Noël om sommaren 1914. Det var nu endast en tidsfråga, när ett nytt världskrig skulle bryta ut. 15 juli företog Noël en sista resa till Frankrike. Han

sökte härvid utverka, att Polen erhöll maximum av krediter, men först 9 september beviljade Frankrike en ny kredit på 600 miljoner francs. Noël återvände till Warszawa under första augustiveckan. Från 21 augusti accelererades händelseutvecklingen. Noël ägnar en synnerligen ingående behandling åt de sista augustidagarnas diplomatiska förhandlingar, vilka enligt honom voro dömda att misslyckas inför den fasta viljan hos Hitler, som stöddes av en fruktansvärd armé och ett passivt folk. Själv arbetade Noël in i det sista för att avstyra varje överilat steg från polsk sida. Särskilt kan nämnas, att som följd av ett av honom och Kennard 29 augusti på eftermiddagen hos vice polske utrikesministern greve Szembek avlagt besök det polska mobiliseringsbeslutets offentliggörande uppsköts till följande dag.

1 september kl. 6 fm. väcktes Noël av luftvärnssirenerna i Warszawa. Kriget var ett faktum. Han lämnar en livfull skildring av de första krigsdagarna i den polska huvudstaden. 3 september, redan innan Frankrikes krigsinträde offentliggjorts, organiserade Warszawaborna en storstilad demonstration utanför franska ambassaden. Noël beskriver de scener som utspelades som »indescriptibles». Redan 5 september kl. 4 em. måste emellertid Noël lämna Warszawa med hela ambassadpersonalen och anlände under nattens lopp till Krzemieniec nära ryska gränsen. Inom kort gick färden vidare, och 17 september, samma dag som de ryska arméerna föllo Polen i ryggen, överskred Noël vid Kutu den polsk-rumänska gränsen. I Bukarest hade han ett långt samtal med den rumänske ministerpresidenten Calinescu dagen innan denne mördades. Från Bukarest begav sig Noël till Frankrike, där han ända till det franska sammanbrottet 1940 var ackrediterad hos den polska exilregeringen i Angers. Han var en av Frankrikes delegater vid vapenstilleståndsförhandlingarna med Tyskland och Italien, vilka han skildrat i *«Un Témoignage: Le Diktat De Rethondes Et L'Armistice Franco-Italien De Juin 1940»* (Flammarion Paris). Noël förbereder en i Bibliothèque de philosophie scientifique ingående bok om *«La Diplomatie Moderne»*, som man har anledning motse med stort intresse.